

SHEVCHENKO V. V. Internettechnologies are in the system of professional preparation of future teachers.

Effective introduction of various facilities of internettechnologies and foremost informative and of communication facilities, favourably the systems of education influence on all. Internettechnologies in studies become the catalyst of front-rank pedagogical theory scientific bases of which the personalities of future specialist oriented to development also.

Keywords: *information technologies, PC, ICT, informative competence, компетентносный approach, informative literacy and independent educational activity.*

Яковенко О. І.

Ізмаїльський інститут водного транспорту

КАТЕГОРІЇ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ

У статті аналізуються підходи науковців до термінологічного визначення таких категорій як “компетенція”, “компетентність”, “професійна компетентність” та “формування професійної компетенції”. На основі аналізу подані термінологічні уточнення у зв'язку з застосуванням компетентнісного підходу у навчанні економістів.

Ключові слова: *компетенція, компетентність, професійна компетентність, формування професійної компетенції майбутніх економістів.*

Спрямованість системи освіти на переважне засвоєння системи знань, яка була традиційною й виправданою ще кілька десятиліть тому, вже не відповідає сучасному соціальному замовленню, яке вимагає виховання самостійних, ініціативних і відповідальних членів суспільства, здатних ефективно взаємодіяти у вирішенні соціальних, виробничих та економічних завдань. Знання нині виступають лише потенціалом, яким має володіти фахівець, головним є результативність діяльності спеціаліста в конкретних умовах. Сучасна вища економічна освіта має орієнтуватися не так на отримання готових, конкретних знань та формування певних умінь, як на підвищення здатності до оволодіння новими знаннями, розвитку пізнавального потенціалу майбутнього економіста, творчих здібностей, самостійності у прийнятті рішень відповідальності за результати діяльності, адже ринок праці потребує конкурентоспроможного та компетентного фахівця. Саме тому сьогодні актуалізується проблематика підготовки фахівців економічного профілю на засадах компетентнісного підходу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій дає змогу констатувати, що проблема компетентнісного підходу є предметом активного дослідження науковців, обговорюється на наукових конференціях і семінарах, досліджується у дисертаційних роботах та віддзеркалюється у наукових публікаціях: монографіях, підручниках, статтях. Зокрема проблема компетентності як наукової категорії представлена у працях таких вчених, як І. Зимня, Н. Кузьміна, А. Маркова, О. Овчарук та ін. Проблемі формування

професійної компетентності майбутнього економіста присвячені наукові роботи цілої низки вчених, серед яких М. В. Вачевський (теоретико-методичні засади формування професійної компетентності) [3], О. М. Гончарова (інформатичні компетентності майбутніх економістів) [5], Л. М. Дибкова (індивідуальний підхід у формуванні професійної компетентності економістів) [7], Н. В. Уйсімбаєва (значення науково-дослідної роботи у професійній компетентності студентів економічних спеціальностей) [15] та ін.

Однак на сучасному етапі процесу модернізації професійної освіти теоретичне обґрунтування основних понять компетентістського підходу поки ще далеке від свого завершення. Зокрема серед учених немає однозначного погляду на зміст понять “компетентність”, “компетенція” та чіткого уявлення про їх співвідношення, що обумовлює неоднозначність визначення структури професійної компетентності майбутніх економістів.

Тому, **метою статті** є проведення аналізу змісту професійної компетентності фахівця економічного профілю, що стане основою для подальших наукових досліджень щодо шляхів формування професійної компетентності майбутніх економістів.

У науковий обіг дидактики поняття “компетентність” та “компетенції” ввійшли з професійної педагогіки. Наші дослідження показують, що сьогодні спостерігається ситуація, коли ці поняття не розмежовуються та розглядаються як оцінна категорія, що характеризує людину як суб’єкта професійної діяльності, її здатність успішно виконувати свої повноваження.

Уперше термін “компетенція” введено Н. Хомським у лінгвістичну науку. Автор наголошував, що компетенція – є знанням мови. Сьогодні відомі російські педагоги В. В. Красвський та А. В. Хуторської наголошують на необхідності розмежуванні термінів “компетентність” і “компетенція”, пояснюючи, що “компетенція” в перекладі з латинської означає коло питань, щодо яких людина добре обізнана, пізнала їх і має досвід. А “компетентність” – це поєднання відповідних знань і здібностей, що дають змогу обґрунтовано судити про певну сферу діяльності та ефективно діяти в ній [9, с. 48].

У наукових дослідженнях [1] поняття “компетенція” визначається як: єдність знань, навичок та відносин у процесі професійної діяльності, обумовлених вимогами посади, конкретної ситуації, цілями організації (Ю. І. Алюшина і Н. А. Дмитрієвська); діяльнісна складова отриманої освіти, що допомагає проявитися знанням, умінням і навичкам у незнайомій ситуації, тобто є більш високим рівнем узагальнення останніх (С. Е. Шишов і І. Н. Агапов); сукупність професійно-значущих якостей та проявлення творчості в процесі професійної діяльності (В. Л. Шаповалов і В. І. Горова).

З наших досліджень випливає, що на думку багатьох учених, здається вирішеним питання, що “компетенція” відноситься до сфери умінь, а не лише

знань. “Компетенція – це загальна здібність особистості, що базується на знаннях, досвіді, цінностях, нахилах і набувається завдяки навчанню. Компетенція не зводиться ні до знань, ні до вмінь. Бути компетентним – це означає бути вченим або освіченим” [13, с. 74].

Крім того, слід розрізняти основні концепти поняття “компетенція” і “вміння”. Уміння – це дії особистості (doing) у специфічній ситуації, це прояв компетенції або здібності, або можливості здійснювати дії у специфічній ситуації. Слід зазначити, що лише вміння піддаються спостереженню, а компетенції (або гібітус як єдність компетенцій) – це характеристики, які можливо отримати зі спостережень за діями та вміннями суб'єктів. Таким чином, уміння – це компетенція в дії. Компетенція – це те, що породжує вміння, дії [13, с. 74].

Отже, згідно з нашими дослідженнями, компетенцію слід розглядати як можливість встановлення зв'язку між знаннями і ситуацією або в більш широкому значенні як здатність знайти, виявити процедуру (знання і дію), яка підходить до розв'язання проблеми, ситуації.

У вітчизняній науковій літературі до поняття компетентності здебільшого включають певну сукупність знань, рівень умінь і певний досвід їх використання.

Так, під компетентністю розуміють:

– загальні здібності, які базуються на знаннях, досвіді, цінностях, що були отримані в процесі навчання (Г. Параш, Дж. Куллахан);

– достатність і придатність, володіння силою та волею, що допомагають адекватно діяти в ситуації (В. Долл);

– взаємозв'язок між навичками, вміннями, ситуативною діяльністю та особистістю (Ж. Перре) та ін. [14, с. 38];

– здатність застосовувати знання й уміння, що забезпечує активне застосування навчальних досягнень у нових ситуаціях (експерти країн Європейського Союзу (Eurydice, 2002);

– поєднання знань, умінь цінностей і ставлень, застосовних у повсякденні (конференція ЮНЕСКО, 2004);

– здатність застосовувати знання та вміння ефективно й творчо в міжособистісних відносинах – у ситуаціях, що передбачають взаємодію з іншими людьми в соціальному контексті так само, як і в професійних ситуаціях. Компетентність – поняття, що логічно походить від ставлення до цінностей та від умінь і знань (Департамент технічної освіти та професійної підготовки, Норвегія, 2004 р.);

– здатність успішно задовольняти індивідуальні та соціальні потреби, діяти й виконувати поставлені завдання. Вона поєднує взаємовідповідні пізнавальні ставлення і практичні навички, цінності, емоції, поведінкові компоненти, знання і вміння, все те, що можна мобілізувати для активної дії

(експерти програми “DeSeCo”);

– спроможність кваліфіковано впроваджувати діяльність, виконувати завдання або роботу. При цьому поняття компетентності містить набір знань, навичок і ставлень, що дають змогу особистості ефективно діяти або виконувати певні функції, спрямовані на досягнення певних стандартів у професійній галузі або певній діяльності [8, с. 8-10];

– володіння людиною відповідними компетенціями, включаючи її особистісне ставлення до них та предмета діяльності (А. В. Хуторський);

– якість особистості, яка здобула освіту певного ступеня, що виявляється у готовності на її основі до успішної діяльності з урахуванням соціальної значущості та соціальних ризиків, які можуть бути пов’язані з цією діяльністю (Ю. Г. Татур);

– характеристику особистості, сутність якої – володіння знаннями, які дають змогу робити висновки про що-небудь, надавати власну авторитетну думку, освіченість, авторитетність у певній галузі (А. О. Деркач) [6, с. 11].

Відповідно до педагогічної енциклопедії, поняття “компетентність” містить у собі, крім суто професійних знань, умінь і навичок, такі якості, як ініціатива, співробітництво, здатність працювати в групі, комунікативні здатності, уміння вчитися, оцінювати, логічно мислити, відбирати й використовувати інформацію [12, с. 237]. Компетентність визначає якість і рівень професійної готовності до діяльності, що виражається в характері праці, здатності в умовах різних труднощів знаходити раціональне рішення виниклої проблеми. Ріст компетентності сполучений із самоаналізом і самооцінкою особистості, які є внутрішнім стимулом професійного самовизначення [10, с. 26].

У наукових дослідженнях європейської системи освіти компетентність трактується дослідниками як спроможність особистості сприймати та відповідати на індивідуальні та соціальні потреби, комплекс ставлень, цінностей, знань і навичок [11, с. 7].

Виходячи із наведених визначень, маємо зробити висновок про те, що поняття “компетенція” і “компетентність” не тотожні, хоча між ними й існує зв’язок:

– компетенція – сукупність взаємозалежних якостей особистості (знань, умінь, навичок, способів діяльності), що задаються стосовно певного кола предметів і процесів і необхідних, щоб якісно й продуктивно діяти стосовно них;

– компетентність – володіння людиною комплексом відповідних компетенцій, що включає її особистісне відношення до них та предмета діяльності.

На підставі загальної категорії компетентності багатьма авторами аналізуються проблеми професійних компетенцій та професійної

компетентності. Однак, багатоаспектність терміна “компетентність” спричиняє відсутність єдиного, загальноприйнятого розуміння поняття “професійна компетентність”.

О. І. Гурою [6] був здійснений аналіз сучасної вітчизняної науково-теоретичної бази та диференціація підходів до визначення поняття професійної компетентності педагога, на основі трансформації якої нами наведена загальна характеристика підходів до розуміння поняття “професійна компетентність”.

Таблиця 1

Підходи до визначення поняття “професійна компетентність”

Науковий підхід	Автор	Визначення поняття “професійна компетентність ”
1	2	3
Системно-структурний	А. К. Маркова	єдність професійних знань, умінь, професійних позицій та психологічних якостей, що забезпечують високий рівень професійної діяльності; єдність теоретичної та практичної готовності особистості до реалізації діяльності, що характеризує її професіоналізм
	В. О. Сластьонін	професійна підготовленість та комплексна здатність суб'єкта праці до виконання завдань та обов'язків за посадою, яку він займає
	Л. М. Мітіна	система знань, умінь, навичок, а також способів та прийомів їх реалізації в професійній діяльності, спілкуванні, саморозвитку
	Т. М. Браже	комплекс знань, умінь, ціннісних орієнтацій особистості і мотивів діяльності, рівень загальної культури, стиль взаємодії з оточенням, здатність до самовдосконалення та саморозвитку
	Л. І. Міщенко	єдність теоретичної та практичної готовності фахівця до професійної діяльності
	З. О. Ісаєва	єдність професійних знань та професійного мислення
	Н. О. Манько	система креативно-технологічних знань, здібностей і стереотипів інструменталізованої діяльності з перетворення об'єктів (разом із суб'єктом і процесом) професійної діяльності
Особистісно-діяльнісний	Н. В. Кузьміна	особистісна властивість, що дає змогу продуктивно вирішувати професійні завдання
	В. М. Введенський	професійно значуща, інтегративна якість особистості

<i>Науковий підхід</i>	<i>Автор</i>	<i>Визначення поняття “професійна компетентність”</i>
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>
	М. І. Лук'янова	сукупність певних якостей особистості з високим рівнем професійної підготовленості до професійної діяльності та ефективної взаємодії з оточуючими у процесі професійної діяльності
	Н. Ю. Кліменко	сукупність здібностей, якостей та властивостей особистості, необхідних для успішної професійної діяльності
	Г. С. Михайлов	здатність особистості приймати рішення з глибоким знанням сутності професійної діяльності, з передбаченням наслідків та досягати на цій основі успіху у вирішенні професійних завдань
	М. П. Васильєва	інтегративне особистісне утворення, яке відображає єдність теоретичної і практичної готовності фахівця до здійснення нормативної професійної поведінки, що забезпечує результативність професійної діяльності
	М. В. Елькін	інтегральна особистісна якість, яка характеризує здатність до вирішення професійних проблем і типових професійних завдань, що виникають у реальних ситуаціях професійної діяльності, з використанням знань, умінь, навичок і нахилів, освітнього й життєвого досвіду, цінностей
	В. О. Кричевський	наявність знань для успішної діяльності, розуміння цих знань для практики, володіння алгоритмами вирішення завдань, здатність творчо підходити до професійної діяльності
<i>Знансвий</i>	А. О. Деркач	когнітивна складова професіоналізму особистості та діяльності, система професійних знань, яка постійно розширюється та дає змогу виконувати професійну діяльність з високою продуктивністю
	П. Є. Решетніков	синтез і органічна єдність концептуально-теоретичних, прикладних і конкретно-професійних знань, повнота яких зумовлює успішність професійної діяльності
	В. М. Маслов	професійні знання; готовність на професійному рівні виконувати свої посадові та фахові обов'язки відповідно до сучасних теоретичних надбань та кращого досвіду, наближення до світових вимог і стандартів

Отже, ґрунтуючись на дослідженнях з питання професійної компетентності, ми вважаємо, що професійна компетентність економіста – динамічна характеристика особистості фахівця, наявність необхідних для успішного виконання професійної економічної діяльності компетенцій, що виявляються у здатності сприймати індивідуальні, професійні та соціальні

потреби; здатності до соціальної й професійної самореалізації в умовах ринкових відносин, а також спроможність до професійного самовдосконалення протягом всього життя.

Основним поняттям у процесі підготовки майбутніх фахівців, зокрема економістів, є термін “формування”, який характеризує основний вид взаємодії між педагогом та студентом. Сам термін “формування” в сучасній українській мові розуміється як “дія за значенням формувати, тобто виробляти в кого-небудь певні якості, риси характеру тощо. Дія за значенням формуватися, тобто набувати рис завершеності, визначеності внаслідок розвитку, змін” [4, с. 1329].

Згідно з О. Бандуркою, В. Тюріною та О. Федоренко, формування – “це особлива форма розвитку людини в процесі її життєдіяльності та під впливом спеціальних виховних впливів” [2, с. 160].

З наших досліджень випливає, що формування професійної компетентності майбутніх економістів відбувається в процесі особливого виду діяльності студентів – навчально-пізнавальної та базується на взаємодії внутрішніх та зовнішніх факторів. До основних внутрішніх факторів дослідники відносять: мотиваційну, операційно-інформаційну, емоційну та вольову сфери особистості. До зовнішніх – підходи до формування змісту навчального матеріалу, реалізація певних освітніх технологій та методів, засобів і форм навчання. Таким чином, формування професійної компетентності майбутніх економістів залежить від того, наскільки ефективно організація навчального процесу впливає на основні сфери особистості.

Висновок. У результаті дослідження нами були уточнені основні категорії компетентнісного підходу у навчанні майбутніх економістів. Професійна компетентність економіста – це наявність необхідних для успішного виконання професійної економічної діяльності компетенцій, що виявляються у здатності сприймати індивідуальні, професійні та соціальні потреби; здатності до соціальної й професійної самореалізації в умовах ринкових відносин, а також спроможність соціальної відповідальності й до професійного самовдосконалення протягом всього життя.

Подальші дослідження. На формування ж професійної компетентності фахівця значний вплив здійснює як організація навчального процесу так і особистість педагога.

Використана література:

1. Баловсяк Н. В. Формування інформаційної компетентності майбутнього економіста в процесі професійної підготовки : автореферат дис. ... канд. наук. 13.00.04. – Київ, 2006. – 27 с.
2. Бандурка О. М., Тюріна В. О., Федоренко О. І. Основи психології та педагогіки : підручник. – Х. : Вид-во нац. ун-ту внутр. справ, 2003. – 336 с.
3. Вачевський М. В. Теоретико-методичні засади формування у майбутніх маркетологів професійної компетенції : монографія / М. В. Вачевський. – К. : Вид. “Професіонал”, 2005. – 364 с.

4. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : ВТФ “Перун”, 2001. – 1440 с.
5. Гончарова О. Н. Система формирования информатических компетентностей у будущих экономистов / О. Н. Гончарова // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. – Том 21(60). – № 1. – Симферополь. – 2008. – С. 19-22.
6. Гура О. І. Психолого-педагогічна компетентність викладача вищого навчального закладу: теоретико-методологічний аспект : монографія. – Запоріжжя : ГУ “ЗІДМУ”, 2006. – 332 с.
7. Дибкова Л. М. Індивідуальний підхід у формуванні професійної компетентності майбутніх економістів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Л. М. Дибкова. – К., 2006. – 227 с.
8. Компетентніший підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / під заг. ред. О. В. Овчарук. – К. : К.І.С., 2004. – 112 с.
9. Краевский В. В., Хуторской А. В. Предметное и общественное в образовательных стандартах // Педагогика. – 2003. – № 3. – С. 44-53.
10. Морева Н. А. Педагогика среднего профессионального образования: учебное пособие для студентов высших педагогических учебных заведений / Н. А. Морева. – М. : Издательский центр “Академия”, 2001. – 272 с.
11. Овчарук О. Ключові компетентності: Європейське бачення // Управління освітою. – 2004. – № 2. – С. 6-9.
12. Педагогика: Большая современная энциклопедия / сост. Е. С. Рапацевич. – Мн. : Современное слово, 2005. – 720 с.
13. Словник іншомовних слів / за ред. Л. Пустовіт. – К. : Довіра, 2000. – 1018 с.
14. Тараненко І. Розвиток життєвої компетентності та соціальної інтеграції: досвід європейських країн // Кроки до компетентності та інтеграції в суспільство: Науково-методичний збірник / ред. кол. Н. Софій (голова), І. Єрмаков (керівник авторського колективу і науковий редактор) та ін. – К. : Контекст, 2000. – С. 37-38.
15. Уйсімбаєва Н. В. Формування професійної компетентності майбутніх економістів в процесі науково-дослідної роботи у вищих навчальних закладах I-II рівня акредитації : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Н. В. Уйсімбаєва. Кіровоградський держ. педагогічний ун-т ім. Володимира Винниченка. – Кіровоград, 2006. – 189 с.

ЯКОВЕНКО Е. И. Категории компетентного подхода.

В статье анализируются подходы ученых к терминологическому определению таких категорий как “компетенция”, “компетентность”, “профессиональная компетентность” и “формирование профессиональной компетенции”. На основе анализа представлены терминологические уточнения в связи с применением компетентного подхода в обучении экономистов.

Ключевые слова: *компетенция, компетентность, профессиональная компетентность, формирование профессиональной компетенции будущих экономистов.*

YAKOVENKO O. I. The categories of competence way of approach.

The article is dedicated to the analyses of the ways of approach of scientists to terminological definition such categories as “competence”, “ability”, “vocational competence”, and “the creation of professional competence”. Such terms are presented in connection with using of competence way of approach in training of economists.

Key words: *competence, ability, vocational competence, the formation of vocational competence of future economists.*